

Ю. М. ДЕМ'ЯНЕНКО
м. Миколаїв

ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ МИКОЛАЇВСЬКОГО МІСЬКОГО МУЗЕЮ ПРИРОДОЗНАВСТВА ЗА РАХУНОК ПОЖЕРТВУВАНЬ МИКОЛАЇВЦІВ І ГОСТЕЙ МІСТА У КІНЦІ 1913 – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1914 рр.

Обставини церемонії відкриття і наповнення колекції музею поновлені у хронологічному порядку. Факти з Державного архіву Миколаївської області про біографію і персональну діяльність жертвувачів музею наведені вперше.

Ключові слова: церемонія відкриття, колекція, жертвувач, нумізматики, археологія, приватна переписка, родина Аркас, краніологія.

Стаття надійшла до редколегії 29.10.2015

УДК 94(477) «1941/1945»

О. О. ЗАХАРЧЕНКО

м. Миколаїв

AlexeyZakharchenko-7457@mail.ru

ДЕСАНТ У БЕЗСМЕРТЯ: ГЕРОЇЧНИЙ ПОДВИГ МОРСЬКИХ ПІХОТИНЦІВ В БОЯХ ЗА ВИЗВОЛЕННЯ МИКОЛАЄВА (ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ К. Ф. ОЛЬШАНСЬКОГО)

У статті досліджується роль десантного загону К. Ольшанського із 384-го ОБМП під час боїв за Миколаїв в ході Одеської наступальної операції 3-го Українського фронту. Окреслюється коло питань, пов'язаних з незадовільною підготовкою десантної операції з боку радянського командування, що призвело до загибелі більшості учасників десанту, а також з'ясовується, чому не всі бійці отримали звання Героїв Радянського Союзу.

Ключові слова: операція, десант, морська піхота, наступ, дивізія, корпус, прорив, оточення, визволення.

Історія Другої світової війни знає чимало прикладів героїчних вчинків радянських воїнів в боях з німецькими загарбниками. Але лише одного разу за увесь період війни, усім без винятку учасникам військової операції, за проявлену виняткову відвагу, мужність і героїзм присвоєно почесне звання Героїв Радянського Союзу. Високої урядової нагороди Батьківщини удостоєно одразу 55 морських піхотинців із складу 384-го окремого батальйону морської піхоти (ОБМП) під командуванням старшого лейтенанта К. Ф. Ольшанського за визволення м. Миколаєва. Рівно через двадцять років, окремим указом за № 3575, до 20-річчя Перемоги, посмертно звання Героя Радянського Союзу, після тривалих пошуків, узгоджень і уточнень, отримав місцевий рибалка А. І. Андреев – провідник десанту, який залишився з ольшанцями в Миколаївському

порту і разом з ними пав смертю хоробрих. Тож виходить, що на офіційному державному рівні визнано, що фактично звання Героїв отримали 56 безпосередніх учасників бою 26-27 березня 1944 року. Це документально і поіменно підтверджено двома Указами Президії Верховної Ради СРСР: від 20 квітня 1945 року (55 морських піхотинців на чолі з К. Ф. Ольшанським) і від 8 травня 1965 року (провідник десанту А. І. Андреев) [2, 286–288, 295]. Але якщо запитати будь-кого з жителів Миколаєва: скільки було Героїв десантників-ольшанців, то почуємо відповідь – шістьдесят вісім. Ця цифра фігурує в численних монографіях, статтях, споминах учасників подій, і з рештою – в усіх без винятку фундаментальних працях, присвячених історії минулої війни. Так скільки ж було насправді Героїв – 56 чи 68? Відповідь на це не просте запитан-

ня, яке постало ще наприкінці березня 1944 року й спробує дати автор статті.

У березні 1944 року воїни 2-го і 3-го Українських фронтів в ході Умансько-Ботосанської (5.03–17.04.1944), Березнегувато-Снігурівської (6.03–18.03.1944) і Одеської (26.03–14.04.1944) фронтових наступальних операцій визволили територію Миколаївської області від німецько-румунських загарбників, які захопили і утримували під окупацією Прибужжя ще з серпня 1941 року [3, 96].

26 березня 1944 року розпочалась Одеська наступальна операція 3-го Українського фронту генерала армії Р. Я. Малиновського, в результаті якої звільнено м. Миколаїв, західні і південні райони області, а 10 квітня своїх визволителів вітала Одеса. Задум Одеської наступальної операції передбачав: нанесення головного удару чотирма правофланговими арміями – 57-ю, 37-ю, 46-ю і 8-ю гвардійською, 17-ю повітряною армією із загальною кількістю 38-ми стрілецьких, 2-х артилерійських дивізій, кінно-механізованої групи і 23-го танкового корпусу в смузі Нова-Одеса – Вознесенськ в напрямку на Доманівку, Березівку, Тирасполь і Роздільну для обхвату угруповання противника з північного заходу і виходу до Одеси [1, 266]. Дев'ятнадцять стрілецьких дивізій 6-ї, 28-ї, 5-ї ударної армій у взаємодії з 2-м гвардійським механізованим корпусом наносили допоміжний удар з північного сходу і сходу на Миколаїв. Після визволення міста корабелів 6-а і 5-а ударна армії силами 14-ти стрілецьких дивізій повинні далі розгорнути наступ вздовж чорноморського узбережжя, з ходу форсувати Тилігульський лиман і атакувати Одесу з північного сходу. 28-у армію, яка 13 березня 1944 року визволила Херсон, одразу після звільнення м. Миколаєва планувалось вивести в резерв Ставки ВГК і передислокувати в Білорусію для участі у літньому наступі Червоної армії. При успішному здійсненні цього задуму 6-а німецька «армія месників» і 3-а румунська армія затискалися б до Чорного моря і підпадали під загрозу повного оточення і цілковитого розгрому у «котлі» між Миколаєвом і Одесою.

Перед початком Одеської операції перевага була на боці радянських військ (1, 266–267).

Костянтин Федорович
Ольшанський

Військова техніка	3-й Український фронт	Група армій «А»	Співвідношення
Гармати і міномети	12678	3200	4:1
Танки і САУ	435	160	2,7:1
Літаки	436	550	1:1,3
Особовий склад (тис.)	470	350	1,3:1

На підступах до м. Миколаєва ворог заздалегідь створив надпотужний стратегічний рубіж оборони «Бузький вал», який мав остаточно зупинити радянський наступ на Півдні України. Уся місцевість від вулиці 6-ї Слобідської (нині вул. Комсомольська) і далі на схід на відстані 25-30 км до с. Пересадівки перетворена противником в суцільну зону добре прикритих потужними мінними полями та дротяними загородженнями інженерних споруд – траншей, окопів, протитанкових ровів, ескарпів, ДВТів і ДЗВТів [8, 158]. Німецький гарнізон Миколаєва отримав наказ командуючого групою армій «А» генерал-фельдмаршала Е. фон Клейста обороняти місто включно до вуличних боїв за кожний будинок, за кожне перехрестя вулиць, навіть перебуваючи у цілковитому оточенні. Населені пункти, що мали значення як важливі тактичні вузли комунікацій, А. Гітлер оголошував «фортецями». В них призначались коменданти,

відповідальні за оборону і у разі відступу чи капітуляції могли поплатитись за це своїм життям [1, 213]. На Миколаївщині такими «фортецями» фюрер оголосив Миколаїв, Первомайськ, Вознесенськ і Очаків. Здавалося, що сама природа унеможливлувала прорив ворожої оборони і подальше просування наших військ у напрямку Миколаєва та Одеси: весняна повінь, відкритий безлісий степ, суцільне бездоріжжя, що не давало змоги завчасно підтягнути тили, забезпечити війська боєприпасами, технікою, понтонами, іншими плавзасобами для подолання Південного Бугу [3, 96]. Щоб полегшити завдання наступаючим частинам і відволікти увагу противника від фронтального удару, командування 28-ї армії генерал-лейтенанта О. О. Гречкіна у ворожий тил вирішило висадити десант морської піхоти. Так розпочалась заключна фаза боїв за визволення корабельного краю від німецько-румунських загартників [1, 267].

Основний тягар в тяжких боях за звільнення від окупантів Прибужжя у березневі дні 1944 року несли піхотні, танкові, кавалерійські, саперні і артилерійські частини і з'єднання наших військ. З величезним ризиком для життя діяли радянські льотчики, оскільки на відміну від пілотів Люфтваффе, вони використовували не стаціонарні аеродроми з твердим бетонним покриттям, а розгаслі від танення снігу польові аеродроми, де кожний зліт і приземлення супроводжувались високою аварійністю. Й. В. Сталін, як Верховний головнокомандувач, був незадоволений і неодноразово дорікав командуванню Чорноморським флотом за пасивні дії навесні 1944 року під час облоги Кримського півострова. Морська піхота, замість того, щоб вести десантні операції в тилу ворога, використовувалась не за своїм прямим призначенням, а лише як звичайні стрілецькі підрозділи [5, 7]. Тому командування флотом вирішило підготувати і провести десантну операцію, щоб завдати німцям знищити елеватор і основні споруди Миколаївського порту і у взаємодії з армійськими частинами пришвидшити визволення Миколаєва – важливого центру суднобудування на Чорному морі [7, 130–132]. Але успіх десантної операції міг бути забезпечений лише за умов бездоганного планування,

організації, узгодженості і скоординованості дій морських піхотинців у ворожому тилу з наступаючими їм назустріч стрілецькими і артилерійськими підрозділами 28-ї армії. Однак, цього не сталося. Про цю трагічну сторінку, що привела до загибелі десанту, як і про тих командирів, хто несе безпосередню відповідальність за незадовільно сплановану операцію, в радянські часи воліли краще не згадувати, наголос робився виключно на неймовірному героїзмі, непохитній стійкості, відвазі і самопожертві воїнів. Й до сьогоднішнього дня в історичній літературі досі бракує незаангажованого і критичного аналізу обставин підготовки і здійснення десантної операції у Миколаївському порту. Єдиним винятком може слугувати невеличка за обсягом брошура миколаївського краєзнавця, ветерана Збройних Сил, підполковника у відставці, члена обласної Ради ветеранів О. О. Пилипчука «Безсмертний подвиг і трагедія десанту, зрадженого своїми командирами», яка вийшла мізерним тиражем у 2014 році до 70-ї річниці визволення м. Миколаєва [5]. Цікавий фактичний матеріал про героїв-десантників, планування, підготовку, хід операції, обставини бою і загибель воїнів зібрав інший краєзнавець В. І. Циганов [7].

Назавжди в славетний літопис Другої світової війни вписано подвиг шістдесяти восьми десантників: 55 моряків 384-го ОБМП, 12 саперів і зв'язківців із складу 28-ї армії і провідника загону – місцевого рибалки. Командував десантом старший лейтенант К. Ф. Ольшанський. 22 березня 1944 року наші війська визволили с. Жовтневе (Богоявленськ). Десант одразу почали готувати з числа особового складу 384-го ОБМП. Поставало питання: чим переправити десант по замінованому лиману, коли фашисти при відступі потопили та пошкодили човни місцевого рибколгоспу ім. Ворошилова? Власних плавзасобів батальйон не мав, а командування флотом їх не надало, зазвичай наказавши шукати «підручні засоби» на місці. 23 березня вранці командир 384-го ОБМП майор Ф. Є. Котанов викликав до себе в штаб голову рибколгоспу С. А. Федоровського, й наказав підняти затоплені в річці баркаси, каюки, відремонтувати їх і привести в готовність до вечора 25 березня

[5, 7]. С. А. Федоровський зібрав рибалок і передав їм наказ. Рибалка А. З. Шевченко повідомив про те, що біля Аджарського маяка є справний затоплений каюк. А. З. Шевченко й В. Н. Пономаренко в нічний час пригнали його в село. Пізно ввечері витягли із води всі баркаси, каюки, але тільки частина їх була придатна для швидкого ремонту. Один каюк, захований хазяїном у себе в будинку, позичили у Ф. Філевського. Придатні для ремонту каюки і баркаси затягли у двір до Л. К. Васильченка, тому, що на відкритому березі ремонт не можна було проводити, оскільки правий берег Бузького лиману перебував у супротивника і з відти могли обстрілювати лівий. 23 місцевих рибалки більше двох діб, день і ніч невтомно ремонтували човни для очікуваного десанту. 25 березня до 17.00 сім каюків і баркасів відремонтували і оснастили двома парами весел, якорями, черпаками й навіть відрами (була штормова погода, дув сильний північно-західний вітер). Всього підготовлено 7 рибалок провідників десанту: Я. П. Васильєва, А. І. Андреева, П. Д. Стахорського, П. К. Стеценка, І. Є. Пруцького, Є. Д. Пикуса та В. Є. Пикуса. В сутінки на берег прийшли 55 моряків-десантників на чолі з старшим лейтенантом К.Ф. Ольшанським, замполітом капітаном А. Ф. Головльовим і командиром 384-го ОБМП майором Ф. Є. Котановим. На кожний каюк і баркас посадили по одному провіднику, потім почали вантажити боєприпаси, зброю. На головному баркасі поруч з К. Ф. Ольшанським перебував провідник рибалка А. І. Андреев. Десант кільватерним ходом рушив у похід, але тільки вони відплили на 100–120 метрів, як до берега підійшли 12 саперів і зв'язківців з командиром 384-го ОБМП. Надійшов наказ десанту повернутися. Шістьох провідників висадили на берег, а дванадцятро саперів і зв'язківців розмістили по двоє і десант відплив по замінованому лиману в штормову погоду в похід на Миколаїв [6, 152–153].

У той час поруч з комбатом Ф. Є. Котановим і начальником штабу ОБМП інженер-капітаном А. М. Самаріним знаходився замполіт батальйону майор С. В. Аряшев. Саме в його службовий обов'язок входило складення поіменного списку новоприбулих 12 саперів і

зв'язківців. Але замполіт проявив недбалість, службову халатність і цього списку тоді так і не склав. Безвідповідальна байдужість Аряшева до долі людей й призвела до того, що ці учасники десанту, саме з його вини, відбули в похід безіменними [7, 173]. Пізніше, один із свідків відправки десантного загону, командир відділення батальйону старшина 1-ї статті В. І. Дітяткін стверджував, що через підтоплення човнів водою за 2 км від Богоявленська в районі Широкої Балки, Костянтин Ольшанський начебто наказав усім армійцям – саперам і зв'язківцям зійти на берег і повернутися в розташування своїх військових частин, після чого в порт відбули лише 55 морських піхотинців і провідник, тобто не 68 а 56 десантників [5, 16–17, 25]

У ніч на 26 березня 1944 року на семи рибальських човнах, маючи лише стрілецьку зброю, обмежену кількість набоїв і гранат, десантники рушили із села Богоявленського і, здолавши 15 км вверх проти течії річки, висадились у Миколаївському порту. Командування поставило перед десантом наступні завдання: раптовим і рішучим ударом захопити плацдарм в порту і утримувати його до підходу основних сил 28-ї армії, порушити бойове управління військами противника, дезорієнтувати і дезорганізувати його тил, відволікти на себе частину німецьких військ, не дати змогу німцям підірвати основні споруди порту, а головне – полегшити нашим військам взяття міста [7, 137]. Десантники захопили чотири будівлі нового елеватора і порту й одразу пристосували їх до оборони. Сапери обстежили і розмінували деякі портові споруди. Спонтелічені рішучими і вправними діями морської піхоти німці на деякий час залишилися деморалізованими. Десант для них став цілковитою несподіванкою. Оговтавшись, німецьке командування проти купки сміливців кинуло три батальйони піхоти, бронетехніку, гармати, міномети і вогнемети. Дві доби героїчно билися морські піхотинці, витримавши шалені, безупинні атаки ворога, так і не дочекавшись обіцяної підтримки артилерійським вогнем з боку 28-ї армії. Коли К. Ф. Ольшанського тяжко поранили, командування прийняв старшина 2-ї статті К. В. Бочкович. Пліч-о-пліч билися воїни багатьох національностей:

росіяни М. В. Коновалов і П. П. Артемов, українці В. І. Киненко, І. І. Ковтун, М. А. Гребенюк, білорус О. О. Лютий, киргиз А. М. Хайрутдінов, адигеєць А. Б. Чуц та інші. Сотні гітлерівців знищили відважні моряки. З усього десанту живими залишилися лише 12 чоловік [3, 98]. За виняткову мужність та відвагу всі без винятку десантники командуванням флоту представлені до удостоєння високого звання – Героїв Радянського Союзу, що стало безпрецедентним випадком в історії війни, коли одразу усім учасникам бойової операції мали присвоїти звання Героїв. Тільки через рік, 20 квітня 1945 року Указом Президії Верховної Ради СРСР 55 морських піхотинців отримали це почесне звання. Оскільки Й. Сталіну вже доповіли, що в десанті брали участь саме 67 бійців, то до цього списку, щоб не розгнівати диктатора, військові бюрократи включили замість невідомих добровольців-саперів і зв'язківців прізвища 12 інших осіб, які воювали не тільки на Чорному морі, а й на Балтиці і Північному флоті. Серед них фігурують 4 морських піхотинці з 2-го Українського фронту, 3 льотчика морської авіації, 1 підводник, 3 моряка і комбат Ф. Котанов – також достойних цього високого звання, але абсолютно не причетних саме до десантників – ольшанців [5, 39]. Список відважних воїнів-саперів та зв'язківців, які героїчно загинули, на думку пошуковців, знаходився на сейнері «Дельфін», де тоді перебував штаб і політвідділ 1-го гвардійського Миколаївського Червонопрапорного Укріпрайону. 6 квітня 1944 року сейнер «Дельфін» в кількох кілометрах на захід від Очакова підірвався на міні і затонув [7, 331]. Починаючи з 1964 року неодноразові спроби водолазів знайти місце знаходження сейнеру закінчувались невдало. 8 травня 1965 року до 67 десантників нарешті приєднався 68-й – посмертно звання Героя Радянського Союзу удостоєний провідник десанту А. І. Андрєєв, завдяки тривалим пошукам відомого миколаївського письменника-фронтовика М. І. Божаткіна і клопотанню Миколаївського обкому КПУ [2, 294-295]. Ним же пізніше встановлено й імена ще чотирьох героїв: зв'язківців із складу 28-ї армії – капітана Б. О. Монастирських і старшого сержанта, радиста В. С. Самойлова, а також двох саперів цієї армії – старшо-

го сержанта П. Г. Русіна і єфрейтора Д. М. Чекунова [8, 158]. І хоча згодом їх прізвища і вибили на гранітних плитах меморіалу десантникам-ольшанцям, але посмертно звання Героїв Радянського Союзу їм тоді так і не присвоїли [7, 331]. На жаль, ще й досі залишаються невідомими 8 учасників десанту – саперів, яких було направлено з інших частин. До складу десанту входив і уродженець с. Марьянівки Баштанського району старшина 2-ї статті М. А. Гребенюк. Микита Андрійович у післявоєнні роки проживав у Миколаєві, став почесним громадянином міста корабелів, за героїко-патріотичне виховання молоді 4 травня 1975 року нагороджений Почесною Грамотою і Грамотою Президії Верховної Ради УРСР [2, 310]. У лютому 1995 року його поховали в м. Миколаєві з усіма військовими почестями на міському кладовищі. Від Палацу суднобудівників труну везли на артилерійському лафеті. Усі вулиці були запруджені людьми, миколаївці проводжали в останній путь Героя [7, 261].

28 березня 1944 року Миколаїв було визволено від німецько-румунських окупантів військами 28-ї та 5-ї ударної армій 3-го Українського фронту, воїнами 2-го гвардійського механізованого корпусу, який за звільнення міста отримав почесне найменування «Миколаївський». Селище Тернівку звільнили частини 6-ї армії. В честь славної перемоги в Москві прогрімів урочистий салют. Столиця СРСР салютувала також визволителям Первомайська і Очакова [2, 231, 239]. В результаті березневого наступу військ 3-го Українського фронту повністю очищено від ворожих зайд території Херсонської (утворена 30 березня 1944 р.) і Миколаївської областей, значну частину Одеської області і кілька районів Молдавської РСР. Цілковито відрізана в Криму 17-а німецька армія і кілька румунських дивізій через місяць були розгромлені і здалися в полон під Севастополем. 17-а армія вермахту перестала існувати [1, 332-333].

Таким чином, десантники загону старшого лейтенанта Костянтина Федоровича Ольшанського поставлене командуванням завдання виконали з честю. Двоє діб у повному оточенні, без підтримки вогнем військ 28-ї армії, у неймовірно важких умовах утримували

плацдарм в Миколаївському порту. Наказом Верховного Головнокомандування № 088 від 12 квітня 1944 року 384-у ОБМП, присвоєно почесне найменування «Миколаївський» [5, 39].

У Миколаєві гідно увічнено подвиг героїв-ольшанців. До 30-річчя визволення міста від німецько-румунських загарбників 27 березня 1974 року у Миколаєві урочисто відкрито бронзовий постамент і Меморіал героям (скульптори О. М. Измалков, Ю. П. Поммер, архітектори О. М. Душкін, В. П. і О. П. Попови). Право запалити Вічний вогонь слави надали учасникам десанту, Героям Радянського Союзу, почесним громадянам міста корабелів М. А. Гребенюку, Ю. Є. Лисицину, М. Я. Медведєву, Ю. М. Павлову, М. К. Хакімову, М. М. Щербакову [2, 328]. На місці бою морських піхотинців на території порту відкрито народний меморіальний музей бойової слави ольшанців. Одна з вулиць міста названа в їх честь. До 100-річчя К. Ф. Ольшанського у 2015 році в Миколаєві пройшла наукова конференція. Його ім'я носить міська школа № 43, селище міського типу Ольшанське Миколаївського району, десантний корабель ВМС України. В пам'ять К. Ф. Ольшанського і героїв-десантників названа мала планета 2310 «Ольшанія», відкрита астрономами Кримської астрофізичної обсерваторії.

Аналізуючи підготовку десантної операції, одразу впадає в око її вкрай погана організація з боку комбата 384-го ОБМП майора Ф. Котанова і начштабу батальйону інженер-капітана А. Самаріна. «Нас квапили з підготовкою десанту, – згадував Федір Котанов, – тому я запропонував провести розрахунок посадки на човни, що й було зроблено К. Ф. Ольшанським. Він доповів, що з перевантаженням може взяти до 70 чоловік. Увесь цей час неподалік від мене знаходився капітан Б. Монастирських – офіцер зв'язку командуючого 28-ю армією з рацією і радистом. Я розпорядився, щоб Ольшанський розмістив їх у шлюпках із раніше прибулими саперами. Список щойно прибулих вручили Ольшанському, копію знімати було ніколи» [7, 330]. Десантникам прийшлося двічі повертатись із акваторії Бузького лиману і тричі, впродовж двох діб, знову відправлятись в похід на м. Миколаїв, але вже

у скороченому складі. Доволі довго Котанов і Самарін «плануючи» операцію ніяк не могли чітко визначитись, куди саме їм слід висаджувати десант – в Широкій Балці, як попередньо узгодили з командуванням 28-ї армії, чи у Миколаївському порту, про що Ольшанський несподівано дізнався лише в останню мить перед відправкою в тил ворога [5, 11–12]. Щодо «людського фактору», то він радянськими командирами різних рівнів впродовж всієї війни взагалі не враховувався і не брався до уваги, оскільки про людей ніколи не дбали і не думали, експлуатуючи їх святі почуття любові до Батьківщини, безмежний патріотизм, готовність до самопожертви, здатність вистояти в нелюдських умовах. Після шестигодинного переходу в дощову погоду на веслах проти сильного зустрічного вітру і течії річки, десантники виглядали дуже втомленими і вкрай виснаженими. Відсутність офіцера зв'язку флоту в штабі 28-ї армії, в смузі якої діяв десант і загибель зв'язківців 28-ї армії в складі десантного загону, призвели до того, що війська 28-ї армії так і не надали належної підтримки вогнем і маневром після висадки десанту в порту, залишивши моряків повністю напризволяще [4, 60]. Бездушне і безжальне ставлення радянського командування до власного солдата було притамане більшості командирів Червоної армії, що іноді дивувало навіть солдат і офіцерів вермахту. Про себе ж ті, хто посилав людей на геройську смерть ніколи не забували, рясно вкриваючи свої груди і пуза нагородами, що оплачені ріками солдатської крові. І це стосувалося не лише генералів і «маршалів Перемоги», а й тих командирів, які розробляли операції на полковому, батальйонному чи ротному рівні. «Не забули» про себе й «розробники» десантної операції в порту, яка призвела до героїчної загибелі майже усіх учасників загону Ольшанського. Комбат Ф. Е. Котанов за визволення м. Миколаєва нагороджений орденом Олександра Суворова III ступеня [5, 31–32], начштаба А. М. Самарін і замполіт С. В. Аряшев отримали ордени Червоного Прапора [7, 161, 173]. Невдовзі обидва були звільнені з військової служби [5, 39; 7, 173].

З іншого боку, у деяких неупереджених дослідників виникає питання, а чи доцільно

було взагалі посилати людей на вірну смерть, якщо противник для ведення оборони міста не мав достатніх сил і засобів і вже розпочав загальний відхід у напрямку Одеси, щоб не опинитися в оточенні під Николаєвом? [4; 5]. До того ж, героїчна загибель десантників зовсім не завадила гітлерівцям впродовж 26–27 березня методично і планово знищувати промислові підприємства міста, житлові будинки, школи, стапелі суднобудівних заводів, залізничний вокзал, причали морського порту згідно наказу фюрера про застосування під час відступу варварської тактики «випаленої землі», перетворюючи усе на суцільні згарища і руїни.

І нарешті, потрібно чітко визначитись із кількістю героїв-ольшанців – скільки ж їх було насправді: 56 чи 68? В дійсності обидві цифри вірні, тільки одна вказує на загальну чисельність десантного загону ольшанців (68), а друга – кількість удостоєнних звання Героїв Радянського Союзу (56). Начасі поіменно назвати й тих, хто зовсім не причетний до загону моряків К. Ф. Ольшанського, але увійшов до списку нагороджених у квітні 1945 року [2, 286–288].

Слід також з'ясувати, на якій підставі чотирьом виявленим свого часу учасникам десанту – капітану Б. О. Монастирських, старшому сержанту В. С. Самойлову, старшому сержанту П. Г. Русіну і ефрейтору Д. М. Чекунову у листі Головного Управління кадрів МО СРСР від 25 липня 1985 року № 173/4/с/123701 відмовлено у присвоєнні посмертно звання Героя Радянського Союзу? [7, 331].

Насамкінець, треба вперше за сімдесят років, зробити спробу і нарешті дослідити німецьку версію обставин бою 26–27 березня 1944 року на території Миколаївського морського порту. Автор статті неодноразово переконувався у тому, наскільки іноді різюче різняться одні й ті самі події у трактовці радянської і німецької сторін. Для цього слід вивчити німецькі архівні документи, які зберігаються у м. Потсдамі (ФРН). Надіслані у 1987 році з колишньої НДР архівні матеріали Національної народної Армії Німеччини (Фонд WF, справа 03/5692) до Миколаївського обласного державного архіву містять відомості лише про ведення бойових дій вермах-

том на території області у серпні 1941 року і абсолютно нічого не повідомляють про березневі бої 1944 року й морський десант зокрема. Не зрозуміло тільки, чому за стільки років цього так і не було зроблено ні радянськими, ні, тим більше, сучасними українськими істориками Другої світової війни?

Відповіді на ці питання найближчим часом мають дати науковці, краєзнавці і всі небайдужі до власної героїчної історії люди. Єдине, що вже ніколи не вдасться зробити – це присвоїти чотирьом відомим і восьми невідомим десантникам посмертно звання Героїв Радянського Союзу, оскільки неможливо стати Героєм давно неіснуючої країни, яка зникла з політичної карти світу двадцять чотири роки тому і під прапором якої прийняли свій останній бій герої-ольшанці.

Список використаних джерел

1. Бешанов В. В. Десять сталинских ударов / Владимир Бешанов. — Мн. : Харвест, 2003. — 768 с.
2. Горбуров Е. Г. Николаевская область в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Документы и материалы свидетельствуют / Е. Г. Горбуров, К. Е. Горбуров, Л. Л. Левченко, М. А. Мельник. — Николаев : Издатель П. Н. Шамрай, 2014. — 348 с.
3. Захарченко О. О. Бої за визволення Миколаївщини від німецько-румунських загарбників в ході Одеської наступальної операції 3-го Українського фронту / О. О. Захарченко // Гуманітарний вісник НУК: збірник наукових праць. — Випуск 4. — Миколаїв : Іліон, 2011. — С. 96—99.
4. Конотопенко Я. И. Николаевщина в огне боёв (февраль - март 1944 г.) / Я. И. Конотопенко. — Николаев : Полиграфцентр, ЧП Шамрай, 2006. — 80 с.
5. Пилипчук А. Бессмертный подвиг и трагедия десанта, преданного своими командирами / Алексей Пилипчук. — Николаев, 2014. — 40 с.
6. Снытко И. А. Богоявленск и его окрестности: Историко-краеведческий очерк / И. А. Снытко, В. А. Касьяновский. — Симферополь : Таврида, 2012. — 184 с.
7. Цыганов В. И. «...от «Меча» и погибнет!»: Эссе / В. И. Цыганов. — Николаев : Издательство Ирины Гудым, 2011. — 448 с.
8. Шкварець В. П. Історія рідного краю. Миколаївщина: Навчальний посібник / В. П. Шкварець, М. Ф. Мельник. — 2-ге вид., доопр., випр., доп. — Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могилы ; Одеса : ТОВ Від, 2003. — 280 с.

O. ZAKHARCHENKO

Mykolaiv

**THE LANDING IN THE IMMORTALITY: THE HEROIC FEAT OF MARINES
IN THE BATTLES FOR THE LIBERATION OF MYKOLAIV
(THE 100 TH ANNIVERSARY OF K.F. OLSHANSKY)**

The article examines the role amphibious Olshansky K. detachment of 384 th SBM during the battle for Mikolayev in the Odessa offensive 3rd Ukrainian Front. Outlines a range of issues related to inadequate training landing operations of the Soviet command that led to the death of the majority of members of the landing, and it turns out not all why soldiers were awarded the title Hero of the Soviet Union.

Key words: operation, landing, marines, offensive, division, corps, breakthrough, environment, liberation.

A. A. ЗАХАРЧЕНКО

г. Николаев

**ДЕСАНТ В БЕССМЕРТИЕ: ГЕРОИЧЕСКИЙ ПОДВИГ МОРСКИХ
ПЕХОТИНЦЕВ В БОЯХ ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ НИКОЛАЕВА
(К 100-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ К.Ф. ОЛЬШАНСКОГО)**

В статье исследуется роль десантного отряда К. Ольшанского из 384-го ОБМП во время боёв за г. Николаев в ходе Одесской наступательной операции 3-го Украинского фронта. Очерчен круг вопросов, связанных с неудовлетворительной подготовкой десантной операции со стороны советского командования, что привело к гибели большинства участников десанта, а также выясняется, почему не все бойцы получили звание Героев Советского Союза.

Ключевые слова: операция, десант, морская пехота, наступление, дивизия, корпус, прорыв, окружение, освобождение.

Стаття надійшла до редколегії 28.10.2015

УДК 94(477.44)„1914/1920”

М. М. ЗЕРКАЛЬ

м. Миколаїв

nikolaizerkal@mail.ru

**ПЕРЕХІДНІ ПЕРІОДИ В ІСТОРІЇ: РЕГІОНАЛЬНИЙ
АСПЕКТ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СІЛ ВОСКРЕСЕНСЬКЕ
ТА БОГОЯВЛЕНСЬКЕ) 1914–1920 рр.**

Розкрито історію сіл Воскресенське та Богоявленське під час Першої світової війни та революції. Здійснено аналіз основних чинників у вирішенні питання на чю сторону ставати для населення в умовах нестабільної державної влади. Досліджено оригінальні архівні матеріали та введено в науковий обіг низку документів.

Ключові слова: війна, куркулі, революція, гасла, селяни, ради, виконкоми, народна міліція, інтєрвенти, бідняки.

У житті кожної країни існують періоди революцій, реформ внаслідок яких подальший перебіг подій традиційно прийнято обґрунтовувати глобальною економічною, політичною та соціальною ситуацією. Автор спробує підійти до розгляду однієї з таких доленосних подій на регіональному рівні. В останні

роки, можливо з нагоди ювілею і відповідно значної уваги європейських істориків до цієї трагічної річниці, спостерігається зростання зацікавлень й українських істориків до Першої світової війни. Відсутність значного доробку української історіографії на підставі методології «історії повсякденності» обумовлює